

Bidrag til Vidneudsagnets Psykologi.

(I det nys udkomne 2.—3. Hæfte for 1902 af Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft har Docent i Filosofi William Stern offentliggjort en større Afhandling om ovennævnte Emne, hvoraf her det væsentligste gengives i Uddrag ved Aug. Goll).

I det følgende skal skildres nogle Undersøgelser, som tilhøre en Disciplin, der i al Almindelighed ligger Juristerne fjern, nemlig den eksperimentelle Psykologi, men som i deres praktiske Anvendelse rækker ind i den juridiske Interessesfære: Eksperimenter over Erindringens Psykologi. Det oprindelige Formaal var i første Række teoretisk-psykologisk; Tanken om de deraf følgende Konsekvenser for andre Omraader: Pædagogik, Psykiatri og Retspleje, kom kun i anden Række. Efterhaanden som Forsøgene skred frem, traadte imidlertid deres praktiske, særlig deres juridiske Betydning mere og mere frem, idet de gjorde Erfaringer syntes at vise Vejen til Besvarelsen af et for den praktiske Retsudøvelse særdeles vigtigt Spørgsmaal: hvorvidt et normalt, uanfægteligt Vidnes Gennemsnitsudsagn kan betragtes som en korrekt Gengivelse af det objektive Faktum.

Erindringstroskab.

Det særlige ved Erindringen er: En Hukommelsesforestillings bevidste Forhold til et bestemt, i Fortiden foregaaet Faktum. Der maa altsaa sondres mellem Hukommelse og Erindring. Naar jeg holder et Fore-

drag, maa jeg beherske en større Kundskabsfylde som noget selvfølgeligt, uden at jeg nøjagtig kan gøre Rede for, hvor jeg i Enkelthederne har tilegnet mig den, ja uden at den overhovedet opfattes som selvstændigt Bevidsthedsindhold: jeg har den i Hukommelsen, men ikke i Erindringen. — Böcklin malede sine Landskaber efter Hukommelsen, o: Træer, Bjerger osv. opstod hos ham som Billeder, men ikke forbundne med Bevidstheden om, at han havde set dette bestemte Træ her eller der, saa at sige uden Signatur i Henseende til Tid og Sted. Erindring foreligger derimod, naar Faderen fortæller Barnet om sin Ungdom, naar Memoireforfatteren skildrer den Krig, han har deltaget i, naar Vidnet for Retten skal udsige noget, som han har set eller hørt paa en bestemt Dag.

Erindringens specielle Formaal er saaledes: at fikserer en svunden Virkelighed. Den har for det enkelte Menneske samme Betydning, som Historien har for Menneskeheden: at forvandle den reale Væren, som har eksisteret, til tænkt Væren, som nu eksisterer. Men opfylder nu Erindringen dette ideelle Formaal? Er dens Indhold virkelig Sandhed, d. v. s. Kopi af en svunden, real Kendsgerning?

Dette tror den sunde Menneskeforstand i Almindelighed. Naar ikke særlige Grunde foreligge, betragtes det Billede, som Folk bære i sig om deres Barndom, om foretagne Rejser, om Gaarsdagens Oplevelser, som en selvfølgelig, korrekt Gengivelse af disse Begivenheder. Kun ét bliver straks anerkendt og indrømmet: Kopiens Ufuldstændighed. Det Faktum, at man glemmer, er saa aabenbart, at det ikke kan overses; ja, man lægger endog snart Mærke til, at Forglemmelse er Regel, Erindring Undtagelse. Kun forsvindende faa af de Indtryk, som jeg i Dage og Aar og atter i Aartier optager, ere livskraftige paa den Maade, at de senere atter kunne dukke op som Erindringsbilleder. Men videre gaa Indrømmelserne ikke: det, som i det hele taget erindres, antages almindeligvis uden videre for at

stemme med Sandheden. Saa sikker er man herpaa, at man stedse kommer ud af Fatning, naar en iøjnefaldende Ikke-Overensstemmelse fremtræder mellem Erindringsudsagn og Sandhed, hvis særlige Aarsager hertil ikke lade sig paa- vise. Som saadanne Aarsager nævnes stedse to: den bevidste Løgn (henholdsvis den groft uagtsomme Usand- hed) og den patologiske Usandfærdighed. Et Vidne gæl- der som »troværdigt«, naar han paa den ene Side ikke synes i Stand til forsætlig at ville skuffe Dommeren, og paa den anden Side er psykisk normal og saaledes i Stand til at forstaa Rækkevidden af sine Udtalelser og til den gennemsnitlige Selvkontrol af sine Erindringsbilleder. Og hvad et saadant Vidne beediger, det har ligesom afklædt sig den sidste Rest af jordisk Subjektivitet; det er spejl- blank, guldren Objektivitet. Overbevises omvendt et Vidne om en aabenbar Urigtighed i dets Udsagn, saa har han enten gjort sig skyldig i en Forbrydelse eller maa over- gives til Psykiatrikerne.

Nu ere jo ganske vist Alternativerne »strafbar eller patologisk Usandfærdighed« meget nemme og simple, men ere de tilstrækkelige? Den herskende Anskuelse mener ja, men en ikke ringe Minoritet mener nej. Adskillige, som paa Embedsvegne eller paa anden Maade have studeret Retslivet med Opmærksomhnd, have for længst udtalt den Overbevisning, at moralsk og medicinsk Uanfægtelighed ikke byde tilstrækkelig Garanti for Erindringsudsagnets Rig- tighed; man formodede Eksistensen af en normal psy- kologisk Usandfærdighed. Man henviste til de mang- foldige Kilder til saadanne, normale Erindringsforfalskninger: slet Iagttagelse, stærk Fantasi, Auto- og Altrosuggestion, Forveksling af Autopsi og det, man kun har hørt sige, Sindstilstand, Paavirken af Dommerens Spørgsmaal osv. Men det blev ved Formodninger og instinktive Overbevis- ninger; man anede Rækkevidden af disse normale Skuffel- ser, man udstyrede dem med morsomme, mere eller mindre anekdoteagtige Eksempler, men der har hidtil fuldstændig

manglet en afgørende Paavisning af og en nøjagtig Kontrol med deres Eksistens, Omfang, Beskaffenhed og Aarsager.

Her har det psykologiske Eksperiment sin Opgave. Den moderne Psykologi er for længst ude over den Mening, at Erindringsforestillingerne ere en Slags afbleget Fotogram af Iagttagelserne; den tror ikke mere paa, at Iagttagelserne, saaledes som de vare, nedlægges i Hjernens Depositumsrum, ud af hvilket de i Egenskab af »Forestillinger« ved Hjælp af Erindringen vel konserverede og uforandrede kunne hentes frem igen. Men de gjorte Eksperimenter vare hidtil ikke egnede til direkte at kunne finde Anvendelse paa det juridiske Omraade. Dette er, haaber jeg, muliggjort ved mine Forsøg.

Hvad Eksperimentet kan præstere er fremfor alt Konfrontation af den objektive Virkelighed med Erindringsudsagnet, og muliggør saaledes en nøjagtig Kontrol af dette sidste. Der maa altsaa fremkaldes Erindringsudsagn over Fakta, der ikke, som de fleste Data fra det virkelige Liv, ere uigenkaldelig forsvundne, naar de éngang i et Øjeblik ere iagttagne, men som kunne fikseres paa vedvarende Maade og saaledes direkte sammenlignes med Udsagnet. Saadanne Fakta ere: Billeder, som forevises, Tekst, som forelæses; vil man benytte sammenhængende Begivenheder, kan man tænke paa Kinematografer eller Teaterscener, hvor Tekstbogen senere giver en Sammenligningsmaalestok.

Mine Forsøg have hidtil indskrænket sig til Billeder og Tekst; men da jeg endnu ikke har bearbejdet de sidste, gælder den følgende Fremstilling kun de ved Billeder opnaaede Resultater.

Forsøgsmetoden.

Som Forsøgsobjekter disponerede jeg over et Materiale af 33 Personer, 25 Herrer, 8 Damer. For 30 af disse kunde Forsøgene, der strakte sig over 3 Uger, fuldstændig gennemføres, og de følgende Opgivelser referere

sig med faa Undtagelser udelukkende til disse 30. Samtlige »Medier« tilhørte de dannede Klasser: Herrerne vare med Undtagelse af en Tegnelærer og en 43aarig Matematiker alle Studenter fra forskellige Fakulteter i en Alder fra 18—24 Aar. Blandt de 8 Damer vare 5 universitetsbesøgende, endvidere en Forfatterinde, en ung Pige og en ældre Dame uden særlig Beskæftigelse; den yngste var 17, den ældste 46 Aar gammel. Til de Objekter, hvorom Udtalelserne skulde gøres, valgte jeg ikke, som andre Eksperimentatorer have gjort, simple Sanseindtryk (Farver, Linier, Ord, Toner), men med Forsæt komplicerede Billeder, med Handling og flere Figurer, for at komme det virkelige Livs Komplikationer nærmere. For Valget af Billeder var det afgørende, at de ikke vare af nyere Dato og derfor forudsætningsvis ikke tidligere vare komne Medierne for Øje, endvidere, at de indeholdt forskellige Vanskeligheder i Henseende til Enkelthedernes Mængde, Tydelighed og indre Sammenhæng. Resultatet blev 3 Billeder, uden Farver, som jeg i det følgende benævner henholdsvis Maleren, Harerne og Bedstefader*). Af Billederne maa »Bedstefader« i de nys nævnte Henseender betegnes som det letteste, »Maleren« med dets uorganiske Mængder af Objekter som det sværeste. Med disse Billeder anstillede jeg 2 Serier af Eksperimenter, som jeg betegner henholdsvis som Hovedforsøg og Edsforsøg.

A. Ved Hovedforsøget var Fremgangsmaaden følgende: det blev i Forvejen Forsøgspersonen meddelt, at han vilde faa et Billede overleveret, som han nøje skulde iagttage og bagefter skriftlig beskrive. Endvidere hlev det indpræget ham, at han ikke maatte tale om Billedet hverken til de øvrige Forsøgspersoner eller nogen anden, samt saa vidt muligt lade være med at tænke paa det sete.

*) Billederne ere reproducerede i Zeitschrift og gengives som Bilag efter Teksten her ved velvillig Imødekommenhed fra Forlagets Side, Guttentag i Berlin.

Hvert Billede blev derfor overleveret Mediet til Betragtning i nøjagtig $\frac{3}{4}$ Minut. Denne Tid kan maaske synes temmelig kort, men er i Virkeligheden ret lang; man kan gøre en Prøve ved at tage et eller andet Billede for sig og betragte det grundig, indtil man tror at have set det tilstrækkeligt, og man vil da i Reglen finde, at man hertil ikke en Gang har brugt $\frac{3}{4}$ Minut. I Virkeligheden sagde mine Medier mig ofte, at de i Grunden allerede før Fristens Udløb havde været »færdige« med at betragte Billedet.

Efter $\frac{3}{4}$ Minuts Forløb tog jeg atter Billedet og opfordrede Mediet til straks at beskrive det; jeg har altsaa et Udsagn af hver enkelt Person om hvert Billede, afgivet umiddelbart efter Iagttagelsen. Dette kalder jeg det primære Udsagn.

Desuden indhentes i de følgende 3 Uger sekundære Udsagn, idet der paa en bestemt Dag skriftlig eller mundtlig blev rettet den Opfordring til Mediet: Beskriv f. Eks. »Maleren« efter Hukommelsen. Dette skete saaledes, at der af »Bedstefader« kun blev forlangt et sekundært Udsagn og først 3 Uger efter Iagttagelsen; af »Harerne« 2 sekundære Udsagn, det ene ved Udløbet af den anden, det andet ved Udløbet af den tredje Uge; og af Maleren 3 sekundære Udsagn, henholdsvis 5, 14 og 21 Dage efter Iagttagelsen. Dette skete dels for at prøve, hvilken Indflydelse de forskellige Tidsfrister mellem Iagttagelsen og Udsagnet udøvede, dels for at kunne forfølge de mulige Fejl gennem flere og gentagne Udtalelser.

Skema over Udsagnene:

(I betyder det primære, II det sekundære Udsagn).

	Iagttagelses- dagen	Een Uge senere	To Uger senere	Tre Uger senere
Maleren	I	II	II	II
Harerne	I		II	II
Bedstefader	I			II

Der foreligger saaledes fra hver Person 4 Udsagn om Maleren, 3 om Harerne, 2 om Bedstefader, i alt 9 Udsagn; af 30 Personer 270 Udsagn.

B. Edsforsøget. Til dette Hovedforsøg sluttede sig endnu for den største Del af Forsøgspersonerne et Efterforsøg, der paa en vis Maade skulde kontrolere Paalideligheden af de beedigede Udsagn. Efter adskillige Ugers Forløb — forskellig for de forskellige Personer — forlangte jeg endnu en Gang en Beskrivelse efter Hukommelsen af de tre Billeder; efter at dette var sket, føjede jeg endnu denne Fordring til: Understreg paa Deres Udsagn det, som De, hvis det drejede sig om en Udtalelse for Retten, vilde aflægge Ed paa. Saadanne delvis beedigede Udsagn fik jeg fra 23 Personer, 17 Herrer og 6 Damer. Antallet af disse Udsagn er 63.

C. Bearbejdelsen. Sluttelig maa jeg forklare, hvorledes jeg har bearbejdet det indvundne Materiale.

Da det var af Vigtighed at konstatere Erindringsfejlene baade kvantitativt statistisk og kvalitativt psykologisk, maatte Udtalelserne saa vidt muligt opløses i deres Elementer. Jeg lod derfor trykke Lister, der opregnede alle de paa Billederne indeholdte Enkeltheder, og anførte nu hvert enkelt Udsagn af hver enkelt Person paa Listerne, saaledes at jeg ud for hver enkelt paa Listen angiven Enkelthed anbragte et Plus for det rigtig udtalte, et Minus for det urigtige. Ved Sammenlægning fik jeg for hvert enkelt Udsagn Summen af samtlige omtalte Elementer, altsaa Erindringens Omfang; paa den anden Side Summen af alle gjorte Fejl. Kvotienten af begge Tal giver saaledes Procentsatsen af Fejlagtigheden i det hele taget.

Eksempel: Et Udsagn indeholder 50 Enkeltudtalelser, deriblandt 3 urigtige, altsaa er $\frac{3}{50} = 6\%$ af Udsagnene urigtige. For Sammenligningens Skyld gengives Fejlangivelserne omtrent stadig i Procenter.

Imod denne Fællesmetode kan nu fremfor alt indvendes, at Vigtigheden af de enkelte Elementer er meget for

forskellig til, at de alle i lige Grad kunne vurderes som 1. Det betyder f. Eks. en ganske anden Fejlagtighed, naar paa Harebilledet Harene betegnes som Katte, end naar Stokken paa Træet kaldes en Parasol. Denne Nivellering af Forskellene, al Statistiks Grundmangel, er unægtelig; ganske kan den heller ikke undgaas, ellers maatte enhver Optælling opgives. Jeg har dog forsøgt i Beregningen at tage Hensyn til de allergroveste Afskygninger derved, at jeg har talt de vigtigste Enkeltheder dobbelt. Jeg udvalgte de egentlig integrerende og stærkt iøjnefaldende Bestanddele af hvert Billede, lod dem i Listerne trykke med spærret Sats og beregnede dem som dobbelt rigtige, naar de vare korrekte, som dobbelte Fejl, naar de vare urigtige.

En psykologisk Fejlstatistik kan altsaa ikke betragtes som en Syge- eller Skattestatistik som en rent mekanisk, for al Vilkaarlighed befriet Registrering af eksakte og ensbetydende Talstørrelser; dertil er Materialet alt for kvalitativt differencieret. Vi maa være tilfredse, naar Statistikken blot kan give os nogle almindelige Oplysninger om en vis kvantitativ Forholdsmæssighed; de følgende Talangivelser maa derfor som ved de fleste psykologiske Eksperimenter ikke saa meget tillægges Betydning efter deres absolutte som efter deres relative Værdier.

Hovedresultat.

Det er indlysende, at et Eksperiment som det foreliggende ikke uden videre kan betragtes som en egentlig Efterligning af de i det virkelige Liv forekommende Vidneudsagn. Vil man gøre sig Forskellen klar, maa man først lægge Mærke til en Række Momenter, der give Eksperimentet betydelig bedre Betingelser end Praxis. Menneskematerialet var særlig fortrinligt: dannede Personer i den til frisk Iagttagelse bedst egnede Alder, for en stor Del saadanne, hos hvem man allerede i Kraft af deres Stilling kunde vente en vis Øvelse i at iagttage og en vis Selvkritik over for deres Hukommelse. Forsøgsper-

sonerne vidste endvidere, at de senere skulde udtale sig om det sete; man kan følgelig forudsætte maksimal Opmærksomhed med Villien til at huske, medens Vidnet i Reglen først bagefter opfordres til at meddele Indtryk, som det maaske kun har optaget flygtigt og uopmærksomt, og som for længst ere forsvundne. For det tredje stod Objektet i $\frac{3}{4}$ Minut i rolig Uforanderlighed til Betragterens Disposition, medens det virkelige Livs Begivenheder i Reglen frembyde en Række Enkeltfaser, der kun ere til Stede i forsvindende kort Tid og derpaa ere redningsløst forsvundne. For det fjerde fandt der ved det umiddelbart efter Iagttagelsen afgivne primære Udsagn straks en Befæstelse af Erindringsindholdet Sted, der selvfølgelig maatte have den gunstigste Indflydelse paa alle fremtidige Udsagn. For det femte forlangtes de sekundære Udsagn meget hurtigt efter Iagttagelsen; den længste Pause var kun 3 Uger, medens Vidner ofte først efter Maaneders Forløb opfordres for første Gang til at rekonstruere deres Indtryk. Fremdeles manglede enhver Mulighed for Forfalskning ved Affekter, Partiskhed, Lidenskab, Kærlighed, Had, egoistiske eller sympatiske Interesser i at give Erindringsbilledet en bestemt Skikkelse. Forsøgspersonens mest Interesse bestod i at levere saa gode, og saa rigtige Forklaringer som muligt. Endelig bortfaldt alle suggestive Paavirkninger, da Personerne hverken erfarede noget om hinandens Udsagn, talte indbyrdes med hinanden om det iagttagne, eller ved Gengivelsen paavirkedes ved noget som helst Spørgsmaal i den selvstændige Udvikling af deres Erindringsbillede.

Paa den anden Side maa det erindres, at det hele Eksperiment jo er og bliver en Fiktion, som, hvor alvorlig »Medierne« end tage Sagen, dog aldrig kan faa det virkelige Livs hele Vægt; det er derfor sandsynligt, at Indtrykkene ikke have den Styrke, og iagttagerne ved deres Udsagn og »Edsaflæggelse« ikke føle saa stærkt et Ansvar, som hvis det drejede sig om levende Realiteter. Dernæst

mangle Billederne den Understøttelse af Bielementer, som i Reglen understøtte Indtryk fra Virkeligheden (Bewægelser, Toner, Støj). Endelig have virkelige Begivenheder delvis en logisk nødvendig Sammenhæng, som i Erindringen let kæder dem sammen, medens Billedernes Enkelbestanddele til Dels kun fremstille en uorganisk Sammenstilling.

Alt i alt tror jeg dog, at alle ville være enige i, at de Iagttagelsens Rigtighed fremmede Elementer have Overvægt over de hemmende, og at derfor Virkeligheden, i Henseende til Udsagnetes Korrekthed, vil staa tilbage for Eksperimentets Resultater. Med andre Ord: vi kunne ikke betragte vore Resultater som Gennemsnitsmaalestok for de i det praktiske Liv forekommende Erindringsfejl, men som laveste Grænse, som Minimum af Fejl, der kun kan opnaas under særdeles gunstige Omstændigheder.

Herefter maa Hovedresultatet af mine Forsøg bedømmes, som jeg sammenfatter saaledes:

»Foruden de hidtil overvejende betragtede Sfærer af Erindringsforfalskning — den forbryderske og den patologiske Forstyrrelse — gives der et stort Omraade af normale psykologiske Erindringsfejl, som er blevet betydelig undervurderet saavel i Omfang som i Betydning. Disse normale Skuffelser maa ikke alene tilskrives affektiv Paa-virkethed eller suggestive Indflydelser; tværtimod maa en bestemt Grad af Fejlagtighed paa Forhaand betegnes som normal Ejendommelighed ogsaa ved den nøgterne og rolige, selvstændige og upaa-virkede Gennemsnitserindring. Den fejlfri Erindring er ikke Regel, men Undtagelse. — Og selv Eden er ingen Betryggelse mod Erindrings-skuffelser.

Jeg skal nu dokumentere dette Resultat med det Materiale, hvorover jeg er raadig.

Nogle Eksempler.

Her anføres en Prøve af hvert af de 3 Billeder. Det er lutter sekundære Udsagn, tagne i Flæng. Den første Prøve stammer fra et Gennemsnitsmedium, den anden fra et af de paalideligste, den tredje fra et af de upaalideligste (en Dame). Fejlene ere trykte med spærret Tryk.

1. Sekundært Udsagn, afgivet 4 Dage efter Iagttagelsen.

En Maler flytter sit ikke meget omfangsrige Atelier tilligemed sin endnu barnløse Families Møbler og har hertil lejet en lille aaben Enspænder. Vi se Skimmelen med sin Byrde langsomt komme hen imod os. Foran paa Vognen tjener Sofaen som Buk. Den har mørkt, blomstret Betræk og en svajet Ryg. Derpaa sidder Fruen i Kaabe og holder i begge Hænder et Par skrøbelige Værdigenstande, i den højre, lænet mod sin Skulder en slank »Gliedermann«, der laver et rigtigt dumt Ansigt, som om den ikke rigtig ved, hvad der foregaar, i den venstre en Bordlampe med gennemsigtig Beholder, i fuld Udrustning med Kuppel. Ved Siden af sidder med udbredte Vinger en levende eller udstoppet Ravn. Lige bag ved Sofaen staar et Skab med Ryggen fremefter og afskildrer den resterende Del af Platformen. Her synes Køkkenet at ligge i broget Forvirring. Bag det skjærmende Skab ses kun en Torvekurv, gennem hvis Hank et Kasteskaft er stukket, hvis Børster stritter ud i Luften. Oven paa Kasteskaftet er igen anbragt en Krukke med Hank.

I Forvejen til venstre for Hesten marscherer Maleren fornøjet uden Frakke i aaben Trøje og en lille, skæv, rund Hat. Han ler tillidsfuldt ud i Fremtiden. Under venstre Arm bærer han et stort Staffeli, under den højre et Billede (et Hovede), hvis Ramme desværre er gaaet løs paa den nederste og bageste Side og hænger ned. Højre Haand bærer endvidere en med brogede Farver overklattet Palet.

2. Sekundært Udsagn, det første, afgivet 14 Dage efter Iagttagelsen.

Harefamilien har gjort en Udflugt Søndag Eftermiddag. De fint pyntede Børn maa i Dag ikke som til daglig springe om i Mark og Skov, men spille artigt Bold. Papa læser i sit Yndlingsblad, og Mama synes at være falden i Søvn, thi hun mærker ikke, at en Kop er falden om og sætter Pletter paa den pæne hvide Dug. Hun lægger heller ikke Mærke til, at bagved paa Bænken en ung Mand har en

øm tète-à-tète med hendes Datter. Farligt synes det heller ikke at være, thi Ynglingen lader platonisk smægtende sit Hærebø hængende ned, og Pigebarnet gør en dydig, afværgende Bevægelse. Den Bog, ved hvis Læsning alt dette foregaar, er sikkert ogsaa meget opbyggelig. Oven over det hele synger en Fugl i Træets Grene sin Sang uden at bryde sig om de der ophængte Parasoller, Stokke og Hatte.

3. Sekundært Udsagn, det eneste, afgivet 3 Uger efter Iagttagelsen.

Billedet forestiller en Scene af det daglige Liv, en Bedstefader med sit Barnebarn. Den gamle, klædt i Bondedragt, sidder paa en Træbænk og holder en Skaal med varm Mad paa sine Knæ. Med højre Haand rækker han sin ved Siden af staaende Sønnesøn en Skelfuld. Den lille er en nydelig Krøltop i sribet ærmeløs Jakke og Knæbukser. Han er barbenet. Den lille synes at more den gamle, thi dennes Miner udtrykke stor Tilfredshed og Glæde. Oldingens Hoved er bedækket af en Toplue; Overkroppen er iført en linned Vams og derover en Fløjlsjakke. Endvidere bærer han Læderbenklæder, der naa til Knæet, lange Strømper og udskaarne Sko med Spænder. Paa Bænken ved Siden af ham ligger hans Ur med en lang Kæde og hans endnu rygende Tobakspibe. En sort- og hvidsribet Kat ser spændt paa den hele Scene.

Vi skulle derefter gengive 3 »beedigede« Udsagn. De beedigede Steder ere som i Originalen kendetegnede ved en sort Streg; Fejlene ere spærrede.

4. »Bedstefader«. Første Gentagelse, 3 Uger efter Iagttagelsen.

Billedet viser os en gammel Mand siddende paa en Træbænk. En lille Dreng staar paa hans venstre Side. Han ser paa den gamle, der fodrer en Due af en Skaal. Paa et Tag sidder en anden Due, som netop bereder sig til at flyve ned paa Jorden, for at blive fodret ligesom den anden Due.

5. »Harerne«. Udsagn afgivet c. 4 Maaneder efter Iagttagelsen.

Man ser 3 Par Harer. De gamle sidde ved Kaffebordet; Hr. Hare læser »Neueste Nachrichten«; Fru Hare strikker. Et yngre Par sidder afsides og konverserer. Frøkenen har en Bog i Haanden. Det tredje Par spiller Bold; Bolden ses just flyvende mellem to Træer. Paa et Træ hænge Hatte og Stokke.

6. »Maleren«. Tredie Gentagelse, 3 Uger efter Jagttagelsen.

Maleren flytter. Han gaar i Forvejen og befinder sig nederst til højre i Billedet. Han har Filthat paa, under højre Arm bærer han nogle store Mapper, under den venstre Arm et stort Staffeli, en Palet og en lang Pensel. Bagved ham, midt i Billedet, bærer en firhjulet Vogn, trukket af en Skimmel, hans jordiske Gods. Foran paa Vognen sidder en Pige; hun sidder paa en stor Kasse, og har Tømmerne i Haanden. I venstre Arm hviler en Gipsfigur, som forestiller en langstrakt, nøgen Yngling; i højre Arm holder Pigen en udstoppet Fugl med udbredte Vinger. Bagved Pigen ere nogle Madrats'er opstillede paa Højkant, bag ved dem igen komme nogle Kurve med Æsker, Pensler og Krukker. En Krukke er hængt op paa Enden af en Stok.

7—11. Endelig skal anføres et gennemført Eksempel paa, hvorledes Udsagnene om den samme Genstand forandre sig i Tidens Løb, og i Særdeleshed hvorledes Fejlene tiltage. »Mediet« er en Dame, den paalideligste af Damerne. Hun har skildret »Maleren« en Gang primært og i Løbet af 3 Uger sekundært; derpaa efter 5 Maaneders Forløb endnu en Gang med efterfølgende »Beedigelse«. Vi gengive alle 5 Udsagn (se Side 31).

Fejlstatistik.

A. Hovedforsøget. Der foreligger i det hele fra 30 Personer 9 Udsagn fra hver == 270 Udsagn, og fra yderligere 3 Personer 4 Udsagn fra hver, i alt 282 Udsagn.

I disse findes i alt 10913 Enkeltudtalelser*), ved hvis Beregning, som før bemærket, Angivelsen af særlig vigtige Momenter tælles dobbelt. Af disse ere i alt 919 urigtige; paa hvert Totaludsagn falder altsaa gennemsnitlig 38,7 Enkeltudtalelser med 3,26 Fejl, o: 8½ % af samtlige Angivelser ere urigtige.

Paa de to Slags Udtalelser fordele Fejlene sig saaledes:

*) Herved forstaas Angivelse af et enkelt Objekt, en enkelt Handling eller en enkelt Tilstand.

I (Primært)	II	III	IV	V (Beediget).
<p>En Dame synes at flytte og optager tillige med sine Ejendele en hel Vogn. Paa denne staar en Sofa, hvorpaa hun sidder. Paa den ene Side hænger et Fuglebur. Bagved Sofaen ser man Koste, Børster og Krukke. Damen selv holder en Statue i den ene og en Lampe i den anden Haand. Hun er klædt i en mørk Dragt og bærer engelsk Hat. Ved Siden af Vognen gaar en Mand, som bærer et Staffeli, et Billede med itubrudt Ramme samt Pensel og Palet.</p>	<p>I Forgrunden sidder en Dame paa en Sofa, der staar paa en Vogn. Paa Sofaen hænger et Fuglebur, bagved staa Koste, Krukke og en Spand. Damen holder i den ene Arm en Statue, i den anden en Lampe. Hun er klædt i engelsk Dragt og en Rejsehat. Ved Siden af Vognen gaar en Mand, der bærer et Billede med itubrudt Ramme under den ene Arm og under den anden et Staffeli og Palet.</p>	<p>En Dame sidder paa en Vogn, paa hvilken er en Sofa og flere andre Ting. Damen sidder i Sofaen, holder i den ene Arm en Statue, i den anden en Lampe. Hun er klædt i engelsk Dragt og Rejsehat. Paa Sofaen hænger et Fuglebur, bagved flere Krukke og Koste, der er stukne ned i en Spand. Noget foran Vognen gaar en Mand, som bærer i den ene Haand et Billede med itubrudt Ramme, i den anden en Palet og Pensel.</p>	<p>En Dame flytter og har læstet sine Sager paa en Vogn med to Heste for. Hun selv sidder i en Sofa, der staar paa tværs i Vognen, holder i den ene Arm en Statue, i den anden en Lampe. Hun er klædt i engelsk Dragt og Rejsehat. Paa det ene Sofahjørne hænger et Fuglebur. Bagved Sofaen staar en Spand, hvori der er stukket Koste. Ved Siden af Vognen gaar en Mand, som i den ene Haand holder et Billede med itubrudt Ramme, i den anden Pensel og Palet. Han gør Indtryk af at løbe.</p>	<p>Maleren og hans Kone flytte. Hun sidder paa en Sofa, der staar paa tværs i Vognen, der trækkes af to Heste. Hun bærer en Jægerhat, en engelsk Dragt og ser ud som en Rytterske. I Haanden holder hun en Lampe, i den anden Arm en Statue. Bag ved hende staar paa Vognen et Skab; paa det ene Sofahjørne hænger et Fuglebur; bagved staar en Spand, af hvilken flere lange Koste stikke frem. Foran Vognen ser man Maleren i Løb, iført en blød Hat og en flagrende Fløjlsjakke. I den ene Haand holder han et Billede, hvis Ramme er gaet løs paa den ene Side, i den anden en Palet med Pensel (jeg husker ikke rigtig, om det er et Staffeli eller Palet og Pensel).</p>

i de primære Udtalelser ere 5,8 %, i de sekundære — og kun disse have praktisk Betydning for Juristerne — ere 10 % urigtige. Med andre Ord:

Umiddelbart efter Betragtningen er af hver 17 Elementer, ved senere Erindring af hver 10 Elementer gennemsnitlig 1 Udtalelse urigtig.

Billedernes forskellige Vanskelighed ytrer sig navnlig i Fejlens Antal ved de primære Udsagn: Ved »Maleren« begaas gennemsnitlig 7,1 % Fejltagelser, ved »Harerne« 5,8 %, ved »Bedstefader« 4,4 %. I de sekundære Udsagn synes mærkelig nok denne Forskel at være forsvunden, her ligger overalt Gennemsnitstallene af Fejl mellem 9 og 11 %.

Disse sidste Tal behøve dog en særlig og netop for Juristen vigtig Forklaring. De primære Udsagn ere ved alle 3 Billeder afgivne under lige Vilkaar: straks efter Iagttagelsen. Men ikke de sekundære; thi de fulgte, som Skemaet S. 23 viser, i forskellige Tidsafstande fra Iagttagelsen. Maleren »opfriskedes« første Gang efter 5 Dages Forløb, Harerne efter 14 Dage, Bedstefader efter 3 Uger. Her opstaar det Spørgsmaal: Hvorledes virker den forskellige Tidsafstand? Anderledes udtrykt: I hvilken Grad have Fejlene tiltaget fra det primære indtil det første sekundære Udsagn? Svaret lyder: ved Maleren fra 7 % til 8,6 %, ved Harerne fra 5,8 % til 10,1 %, ved Bedstefader fra 4,4 % til 10,4 %. Det vil sige:

Varede Pausen mellem Iagttagelse (primært Udsagn) og den første Generindring (første sekundære Udsagn):

5 Dage, saa voksede Fejlagtheden med	1,5 %
14 Dage, - — — —	4,3 %
21 Dage, - — — —	6,0 %.

Disse Tal vise en mærkelig Regelmæssighed, der rigtignok kun gælder for en Frist af 3 Uger; herefter vilde Loven lyde saaledes: Tiden indvirker ikke blot svækkende paa Erindringen, men ogsaa forfalskende; og denne For-

falskning foregaar i temmelig regelmæssigt Tempo, idet Vidnet hver Dag forøger Fejlagtheden med ca. $\frac{1}{3}$ %.

Var denne Lov ogsaa gældende for længere Tidsrum, saa vilde f. Eks. efter et Fjerdingaars Forløb Erindringsbilledets Forfalskning være naaet til $90 \times \frac{1}{3} = 30$ %; en Trediedel af Udsagnene maatte altsaa efter en Mellemtid, som i Retspraksis meget ofte forekommer, anses for urigtige. — Denne pessimistiske Beregning synes nu rigtignok at stride imod Erfaringens Vidnesbyrd, og man kan vel ogsaa nok antage, at Forfalskningsprocessen ved længere Tidsrum faar et langsommere Tempo; desuagtet peger det nævnte Resultat paa en Side af Problemet, som kan være af stor Betydning for det praktiske Retsliv, og som det derfor var ønskeligt at faa nærmere bearbejdet.

I øvrigt gælder den anførte Beregning, selv for den korte Treugersfrist, kun, naar der ikke i Løbet af det paa-gældende Tidsrum har fundet nogen Opfriskning af Erindringen Sted. Thi enhver Gentagelse i Mellemtiden befæster Erindringsbilledet i overordentlig Grad.

Det vise ogsaa Tallene i mit Forsøg: Sammenligne vi ved alle 3 Billeder Fejlindholdet af det primære Udsagn med Udsagnene efter et bestemt Tidsrum, nemlig efter 3 Uger, faa vi en Tilvækst i Fejlene:

ved Maleren	(i Mellemtiden opfrisket 2 Gange)	2,6 %
- Harerne	(— — — 1 Gang)	5,0 %
- Bedstefader	(— — — slet ikke opfrisket)	6,0 %

Resultaterne af de sidste Betragtninger kunne sammenfattes saaledes: Et Udsagns Fejlagthed tiltager kontinuerlig, jo længere Tid der forløber mellem Oplevelsen og Udsagnet. Paa et bestemt Tidspunkt efter Oplevelsen er Udsagnet desto mindre fejlagtigt, jo hyppigere Erindringen er bleven opfrisket i Mellemtiden.

Hvad de individuelle Forskelligheder angaar, ere af

alle 282 Udsagn kun 17 ganske uden Fejl, af hvilke 15 tilhøre den primære Udtalelse. Af samtlige sekundære Udsagn, altsaa de virkelige Erindringsudsagn, ere kun 2 — 1 % uden Fejl. Blandt disse sekundære Udsagn er derimod 20 (altsaa hvert 9de Udsagn), i hvilke der findes over 16 % Fejl, altsaa $\frac{1}{6}$ af alle Udsagnene ere urigtige. De absolut sletteste Udsagn indeholde følgende Fejlprocent: Maleren (5 Dage efter Iagttagelsen) 23 %; Harerne (14 Dage efter Iagttagelsen) 26 %; Bedstefader (3 Uger efter Iagttagelsen) 28 %. — Fuldstændig Forglemmelse forekom 1 Gang, og netop ved »Bedstefader», hvor Pausen mellem Iagttagelse og første Gentagelse var størst.

Til den individuelle Differenciering hører ogsaa Forskellen mellem Kønnene, for saa vidt man da overhovedet kan slutte noget af et Menneskemateriale paa 25 Herrer, 8 Damer. Kvinderne ere Mændene overlegne i Henseende til Erindringens Fylde, men staa tilbage i Henseende til Erindringens Troskab; Kvinderne glemme mindre, men forfalske mere. Udtrykt i Tal: Mængden af det i de primære Udsagn indeholdte Stof er næsten nøjagtig lige stor for Mænd og Kvinder. Af dette primært opfattede Stof er i de sekundære Udsagn adskilligt gaaet tabt; men Erindringstabet er hos Mændene 20 %, hos Kvinderne kun 13 %. Derimod begaa Mændene i det hele 7,8 % Fejl, Kvinderne 10,5 %. Kvindens Glemsomhed forholder sig altsaa til Mandens som 2 til 3, men hendes Upaalidelighed som 4 til 3.

Endnu mere slaaende anskueliggøres dette Forhold, naar man opstiller en Rangforordning for de 31 Personer, først efter det udsagtes Mængde, dernæst efter dets Rigtighed. I førstnævnte Henseende have de 8 Damer følgende Pladser: 1, 3, 4, 6, 7, 18, 20, 26; i den sidstnævnte Nr. 10, 11, 13, 22, 27, 29, 30, 31. Hist ere blandt de 7 bedste 5 Damer, her er blandt de 9 første ikke en eneste Dame.

Sluttelig optalte jeg de med Forbehold nævnte Fejl,

hvorved jeg forstaar Udtryk som: det synes, maaske, jeg tror, etc. Man skulde tro, at ved de urigtige Udsagn vilde denne subjektive Usikkerhed hyppig fremtræde. Det modsatte er Tilfældet. I det hele taget blev kun 16 Fejl — $1\frac{2}{3}$ % af samtlige Fejl udtalte med slige Forbehold; alle andre med naiv Selvtillid som sikre Kendsgerninger.

B. Edsforsøget. Det med 17 Herrer og 6 Damer foretagne Efterforsøg, ved hvilket jeg ved Understregen lod »Edsstoffet« kendetegne, leverede 63 Udsagn, ved hvis Vurdering jeg som før talte de vigtigste Bestanddele dobbelt.

Herefter indeholder hvert Udsagn gennemsnitlig:

I alt.	32,9	Elementer,	deriblandt	4,4	=	13,6	%	Fejl.
Heraf blev								
beediget	25	—	—	2,8	=	11	%	—
ubeediget.	8	—	—	1,6	=	20	%	—

Herefter mødes den højeste Grad af subjektiv Sikkerhed, som fremtræder gennem Edsvilligheden, med en høj Grad af objektiv Urigtighed: 11 %, altsaa $\frac{1}{9}$ af et Udsagns beedigede Indhold er urigtig.

Selv om Eden imidlertid ikke befrier Udsagnet fra Fejl, saa forbedres det dog derved, idet den Rest, som ikke beediges — $\frac{1}{4}$ af Udsagnene — procentvis indeholder næsten dobbelt saa mange Fejl som den beedigede Del.

Forskellen mellem de to Køn forstærkes ved Eden. Allerede det Kvantum, som Edsvilligheden omfatter, er karakteristisk: Mændene beedige 71 % af deres Udsagn, Kvinderne 85 %. Og for Kvindernes Vedkommende findes næppe engang den ovennævnte Udsondring: den beedigede Del er ikke synderlig mindre fejlagtig end den ubeedigede. Da nu Kvindeudsagnene i det hele indeholde betydelig flere Elementer end Mændenes, da de endvidere procentvis begaa flere Fejl, og da de endelig medtage en langt større Brøkdel af disse i den beedigede Forklaring, faar man det Enderesultat, at et beediget Mandsudsagn gennem-

snitlig indeholder 2,1 % falske Angivelser, men et beediget Kvindeudsagn 4,8 %, altsaa over dobbelt saa mange. — Ganske uden falsk Ed vare af de 63 Udsagn 13; disse hidrørte alle fra Herrer.

Fejlens Art.

Fejlene kunne indeles efter deres logiske Beskaffenhed i 3 Arter: Udeladelser, Tilføjelser og Omdannelser.

Udeladelserne kunne ikke statistisk fastslaaes og ere heller ikke tagne i Betragtning i Fejlberegningen. Skal det betragtes som en Fejl, naar det ikke siges, at Bedstefader har plumpe Sko, eller Maleren en Knevelsbart? Dog maa nævnes, at der forekommer Udeladelser af fuldkommen integrerende Bestanddele af Billederne. Saaledes glemmes 3 Gange Malerens Hest, 8 Gange Bedstefaders Kat; ved Harerne gaar 4 Gange Bordet, 2 Gange det unge Par i Baggrunden, 2 Gange den ene Halvdelen af dette Par tabt; 3 Gange ses Bolden ikke, saa at Børnene siges at gøre nette Dansebevægelser o. l.

Tilføjelserne ere vigtigere og forbavse ofte ved deres fuldkomne Inkommensurabilitet, som i Eksempel 4 Duen paa Taget. Meget yndet er en Hund, i Reglen en Pudel, paa Malerbilledet; ofte hopper og gør den. 8 Gange skildres Malerfruen som tømmeførende Vognstyerske; 5 Gange faar Maleren foruden Malerstokken Pensler i Haanden, 4 Gange anbringes en Spand paa Vognen. Og sammenstille vi Tilføjelser, som hver forekommer engang, faa vi en Maler med sorte Øjenbryn, spidst Skæg, melankolsk Udseende, som bærer brun Hat, Palet med brogede Farver og Skitsebog; hans Kone har Kaabe eller Jacket paa, Bøger og Mapper i Armen; Vognen er lukket bagtil, bærer Æsker og Stole og kører gennem en snæver Port! Hos Harerne faar Stok 4 Gange Parasoller til Naboer, 2 Gange Frakker, 3 Gange faar Fru Hare en Hat paa Hovedet, 4 Gange faar hendes Mand en Pibe i Munden. Der ses endnu et Bord,

en Parasol i Haanden paa den lille Pige, en Botaniskasse og den uundgaaelige Hund. Bedstefader har ved sin Side snart nogle Pjalter, snart et Ur med lang Kæde, snart en Tobakspung, medens Drengen har røde Prikker paa sin Vest.

Til Omdannelserne høre de fleste Fejl. Her maa sondres mellem, om Omdannelsen vedrører et eksisterende Objekts Kvalitet, dets Kvantitet eller flere Objekters ydre eller indre Forhold til hinanden.

I første Fald tale vi om Metamorfoser. Bag ved Sofaen paa Flyttevognen staa lidt utydeligt nogle Genstande, aabenbart Skabe og et Klaver. Her opfører Erindringen en sand Heksesabbat: Kasser og Kister, en Sofa Nr. 2, et enkelt Skab, Madratser, Sengesteder, Lægtene. Ligeledes bliver det uklare Sceneri paa Bedstefaderbilledet 7 Gange til en Plads under et Træ, eller opfattes som Lysthuss, kælderagtigt Rum, Bræddevægge. Avisen fra Harebilledet skifter 7 Gange Navne (ofte et helt politisk Systemskifte). 3 Gange bliver paa Malerbilledet den udstoppede Fugl en Papegøje, eller — for at fremhæve særlig stærke Metamorfoser — Billedet under Malerens Arm bliver en Albrecht Dürer, Bolden paa Harebilledet den nedgaaende Sol, Harefamilien en Kattefamilie, og Bedstefaders Kat engang en Due, en anden Gang en Grævlingehund!

Mindre paafaldende, men i psykologisk og praktisk Henseende ikke mindre vigtige ere Kvantitetsforandringer. De kunne angaa Graden — Malerens Hest betegnes som »meget mager«, Harernes Bord er »fuldt besat« — men angaa navnlig Tallet. Idelig forvandler Erindringen et éngang forekommende Objekt til Pluralis. Hos Maleren: Koste og Skruer, Krukker, 2 Heste; hos Harerne: Bolde, Fugle, Spadserestokke, Trægrupper. Omvendt smelte de 2 Træer paa Harebilledets venstre Side 8 Gange sammen til et. En Slags Fejl, som vi senere skulle komme tilbage til, beror paa, at Kvantitetsændringerne ofte ved flere Gentagelser vokse og potensereres. Saaledes siger en af Damerne

2den Gang om Maleren: han gaar; tredje Gang: Han gaar med lange Skridt; 4de Gang: Han gaar i stor Fart.

Ved Konstellationsfejlene nævnes Enkeltobjekterne rigtig, men deres indbyrdes Forhold forandres. For Stillingens Vedkommende kan nævnes den allerhyppigst forekommende Fejl: Harepapa sidder ned (13 Gange, deraf i 7 primære Udsagn). Dislokationer (højre Side flyttes om til venstre og omvendt) forekomme ideligt, særlig fra Malerbilledet. Ogsaa Objekternes indre Forhold forrykkes: Harerne i Baggrunden omfavne hinanden, se paa hinanden, tale sammen etc.; det gamle Harepar drikker Kaffe m. m.

Fejlkilder.

Hvorledes fungere overhovedet Opfattelse og Erindring? Begge have den Opgave for det indre Jeg at afspejle en objektiv Virkelighed, den ene en nærværende, den anden en forbigangen. Ingen af dem magter rigtig sin Opgave.

Dette er nu almindelig anerkendt for Opfattelsens Vedkommende. Denne er jo ikke, som det nærmest synes, en simpel Laden-spadsere-ind i sig af Indtryk, som nu protokolleres af Bevidstheden og derefter lægges ad acta til eventuel fremtidig Brug. Tværtimod foretager Sjælen stedse straks en højst intensiv og aktiv Bearbejdelse af de udefra kommende Indtryk, før de blive til »Opfattelse«. Staar jeg foran den sixtinske Madonna, har jeg ikke blot Indtryk af en farvet, flad Kvindeskikkelse; tværtimod, trods min teoretiske Viden opfatter jeg Figurerne, Skyerne, Forhængets Folder plastisk; med dette Indtryk forbinder sig straks min hele Viden om Madonnadyrkelse og -Fremstilling, Stemninger og Tankegange, der knytte sig til Raphael og Renæssancen, og dette vældige Forestillingskompleks slutter sig sammen til et uløseligt Hele, som for mig danner min »Opfattelse af Madonna«. Der gives, især for voksne Mennesker, ingen Opfattelse, der ikke faar og

nødvendigvis maa have talløse Tilføjelser, Fuldstændiggørelser og Fortolkninger, for at Indtrykket fra et blot Opfattelseskonglomerat kan blive et Hele med Mening og Betydning. I denne Nødvendighed, at anvende subjektive Tilsætninger, for at Opfattelsen rigtig kan komme i Stand, ligger Kilden til Opfattelsesfejl; jo større Fristelsen er til slige Fuldstændiggørelser, desto større er Faren for Fejltagelser.

Fristelsen kan ligge i objektive eller subjektive Omstændigheder. Objektive Grunde foreligge, naar Sansindtrykket selv er særlig ufuldstændigt, utydeligt eller kortvarende. Ufuldstændigt er det, naar visse Dele ere dækkede til (som de 3 af Malerens 4 under Armen baarne Billeder, der derfor ofte opfattes som Mapper), eller naar kun én og tilmed en uvant Side ses (som Klaveret paa Malerens Vogn, hvilket ses bagfra imellem en Dyne og et Skab, og som kun er opfattet rigtigt af en eneste Person). Utydeligt er Indtrykket, naar Konturer og Nuancer flyde ud, som ved Møblerne bag Skabene og Sceneriet ved Bedstefader — og straks reageres der paa disse Elementer ved et særlig stort Antal Fejl. Det tredje Moment, Kortvarigheden, gør sig kun lidet gældende ved mine Forsøg; thi er $\frac{3}{4}$ Minut end ikke nok til at indprente enhver Detail, saa er Tiden dog betydelig længere end den Iagttagelsesfrist, det virkelige Liv i Almindelighed giver.

De subjektive Grunde ere først og fremmest affektive: Ønske, Haab, Forventning, Frygt; disse stærke Affekter manglede i mit Forsøg, men dog kunde Forventningen selv uden Sindsbevægelse nok udfolde sine forfalskende Virkninger. Ikke mindre end 6 Gange paastaas det i de primære Udsagn, at Malerkonen styrer Hesten; den selvfølgelige Forudsætning, at den, som sidder paa Bukken, holder Tømmen, usurperer den virkelige Iagttagelse, som ikke indeholder Spor heraf. — Andre subjektive Fejlkilder ere slet Iagttagelsessevne og mangelfuld Opmærksomhed. Den første er en vedvarende Egenskab, der bevirker, at Ind-

trykkene glide fuldstændig udenom, eller de gaa straks over til Fortolkning, Domme, Slutninger og Associationer. Den anden er en forbigaaende Egenskab, der kan skyldes Optagethed, Stemning, Træthed, Svækkelse. Hvilket af de to Momenter, der in concreto danner Fejlkilden, kan ofte være vanskeligt at afgøre, saaledes ved den 2 Gange forekommende Fejl, at Bedstefaders Madfad staar paa Bænken til venstre. Derimod er den Forveksling, at Harebørnernes flyvende Bold er den nedgaaende Sol, aabenbart en Opmærksomheds-lapsus, da Mediet ellers udmærker sig ved en Rigdom af rigtige Iagttagelser, medens de to Damer, af hvilke den ene kalder Harerne for Katte, den anden erklærer, at det ikke kan ses, om Malerens Dyr er en Hest eller et Æsel, aabenbart ere i Besiddelse af en særlig slet Iagttagelsesevne.

Vi komme nu til de aabenbart værste og talrigste Fejl, de egentlige Erindringsfejl. Her staa vi ved et af Psykologiens allervanskeligste Spørgsmaal: Hvorledes ser egentlig et Erindringsbillede ud?, idet vi dog her begrænse os til Erindringen om optiske Indtryk.

Allerede Ordet »Erindringsbillede« er her misvisende. Man kommer let til at tænke paa en virkelig Afbildning, en Kopi af den oprindelige Erfaring, som egentlig kun staar tilbage for Originalen ved Farvernes og Liniernes ringere Intensitet og Skarphed. Men kun meget faa Mennesker (navnlig Kunstnere) ere i Stand til en saadan »Visualisation«; langt den største Del af Menneskene maa hjælpe sig med mere eller mindre tarvelige Surrogater. Disse slaa imidlertid ikke til. Ganske som ved selve Opfattelsen danner ogsaa her Erindringens Ufuldstændighed og Uklarhed den kraftigste Spore til Fuldstændiggørelse og Fortolkning paa egen Haand, og man helmer ikke, før man faar udarbejdet et sammenhængende og anskueligt Hele. Hvor meget eller hvor lidt der af denne sjælelige Retouche er faktisk Erindring, det vise de talrige Fejl.

De nævnte Surrogater ere baade konkrete og abstrakte. De konkrete bestaa af optiske Rester, udflydende og utyde-

lige, ufuldstændige og ubestemmelige, eller i akustiske Bi-forestillinger om Toner, Ord, Støj. Særlig disse sidste ere baade som Erindringshjælpere og som Fejlkilder af særlig høj Rang. Paa vore Billeder rasler vel ikke Vognen osv., men tilbage bliver af akustiske Momenter Ordbetegnelserne, uanset at de ikke ere udtalte, som indre Klangbilleder. I Virkeligheden er en betydelig Del af Udsagnenes Indhold ikke Erindring om det sete, men om det tidligere derom afgivne Udsagn. Et Eksempel, om end langt fra noget særlig udpræget, ses ovenfor S. 31. Her vender det andet Udsagns Beskrivelse af Damen ordret tilbage i det tredje og fjerde. Ogsaa Udtalelserne om Maleren selv ligne meget hinanden i Udtryksmaaden. Ved Bedigelsen 5 Maaneder senere svigter Orderindringen til Dels for Malerkonens Vedkommende og ganske for Maleren selv, og straks aabenbarer dette sig ved, at ny Fejl dukke op.

Paa den anden Side bliver ogsaa den Omstændighed, at Erindringen klamrer sig til Ord, en ny Fejlkilde. Thi Ordene ere mangetydige, og Mangetydighed er Begyndelsen til alle Fejl. Der er f. Eks. Sofaen paa Møbelvognen. Om dens Form og Udstyrelse er ingen Erindring bevaret, kun Ordet staar fast. Naar nu Ordet næste Gang dukker op, søger Tanken at forbinde en ny konkret Anskuelighed med Ordet — men stemmer denne med den oprindelige Virkelighed? I Reglen lader det sig ikke paavise, fordi kun Ordet nævnes paa ny, og vi ikke vide, hvilket Billede Beskriveren tænker sig. Men af og til krystalliserer denne Forestilling sig og giver overraskende Oplysninger om, hvorledes Ordet »Sofa« som Mellemlid har skabt en ganske anden konkret Skikkelse, som naar der tales om en »mørk blomstret Sofa med svajet Ryg« (se Eksempel 1).

Ogsaa paa anden Maade kan Ordet frembringe Fejl. Ofte bruges det som Floskel, udfyldende Frase, Sindbillede med Bevidsthed herom. Men denne Bevidsthed svinder i Tidens Løb, medens Ordet bliver tilbage, og gælder nu, naar det atter dukker op, som fuldgjaldigt — Fejlen er der.

Saaledes er jeg sikker paa, at de ofte forekommende Farvebetegnelser i de primære Udsagn ikke oprindelig vare mente ganske alvorlig. Den, som netop har set det ganske ukolorerede Billede, kan ikke tro, at han virkelig har set en brun Krukke, men mener dermed en saadan Genstand, som i Virkeligheden er brun. Men Farvebetegnelsen gentages næste Gang og antages sluttelig for virkelig — og saaledes gaar det til, at en Forsøgsperson, hvem jeg efter Eksperimentets Afslutning atter foreviste Billederne, forbavset spurgte, om de ikke før havde været kolorerede. Paa samme Maade med Pluralisbetegnelserne. Naar det straks siges: paa Flyttevognen staa Krukker, Kurve osv., menes dermed egentlig ikke, at Fortælleren er vis paa at have set flere af disse Genstande, men kun, at disse Arter vare repræsenterede. Men ved Gentagelsen ender man med at tro paa en virkelig Flerhed, og en saadan opgives nu positivt, men urigtigt.

Som et næsten klassisk Eksempel paa den Ulykke, som en blot Orderindring kan anrette, skal nævnes den ellers uforstaaelige Fejl, at »Malervognen kører gennem en snæver Port«. Denne Fejl blev begaaet ved Udsagnets tredje Gentagelse; Oprindelsen ligger i den første Gentagelse, hvor, som retorisk Frase, det skæbnesvangre Udtryk blev brugt: en Maler drager »zum Thore hinaus«^{*)}.

Foruden de nævnte konkrete Erindringsurrogater findes endvidere de mere abstrakte: et ikke anskueligt Erindringsindhold, som refererer sig til et Artsbegreb, et Formaal eller dsl. Lad os som Eksempel tage Malerkonens Sofa. Naar denne primært benævnes rigtig, sekundært en Kiste, hvad er da foregaaet? Selvfølgelig har Sofaen ikke paa Ovids Façon undergaaet faktiske Forandringer i Tanken. Nej, Sofaskikkelsen som optisk Forestilling og Ordet selv ere forsvundne, og i Stedet for er kun kommen en abstrakt

^{*)} z: hjemmefra. Da Ordspillet vistnok ikke kan oversættes træffende paa Dansk, gengives det i Originaludtrykket. O. A.

Bedømmelse »noget at sidde paa«; som nu faar sin konkrete Skikkelse »en Kiste«. Paa samme Maade, naar Spaserestokken bliver en Parasol, Indholdet af Bedstefaders Skaal Suppe, skønt det tydeligvis ikke er flydende; Mellemlidet var i det første Tilfælde, »der hænger noget«, maaske forbundet med en skyggeagtig Forestilling om noget langstrakt — i det andet Tilfælde Bedømmelsen — »der er noget i.« — Særlig lærerig er her saadanne Tilfælde, i hvilke det bærende abstrakte Mellemlid ikke maa søges mellem Linierne, men er udtalt. Saaledes siges der engang om Bedstefaders Dreng: han holder Haanden i Bukselommen, »for ikke at forstyrre«. Her giver Bisætningen Nøglen til Hovedsætningen: Handlingens Formaal er blevet staaende, men Handlingen selv er bleven urigtig fuldstændiggjort. Paa lignende Maade fører et rigtigt opfattet Formaal til Opgivelsen af en falsk Stilling i følgende Tilfælde: om Bedstefaders Kat siger en Forsøgsperson første Gang rigtig: »Den ser begærlig til, hvilket fremtræder i Legemets Linier,« men anden Gang urigtig: »dens Ryg er spændt udstrakt, den venter i næste Øjeblik at faa en Bid.« Herhen hører i det hele taget de fleste af de tidligere nævnte Metamorfoser og Konstellationsfejl.

Saaledes tjene de faktiske Erindringssurrogater, optiske Rester, Ord og abstrakte Domme kun til at danne Grundlaget for en højst omfangsrig Fortolkningsproces. Erindringen beror for en meget væsentlig Del paa et ubevidst Indiciebevis og er derfor saa fejlagtig. —

I de nævnte Tilfælde havde Erindringen dog noget faktisk at gaa ud fra; men ogsaa denne sidste Lænke kan afkastes, og den fritskabende Fantasi frembringe med suveræn Frihed ny Billeder. Herhen høre de fleste »Tilføjelser«: Pudelen paa Malerbilledet, Botaniskerkassen paa Harebilledet, Uret, Tobakspungen, Duen paa Taget i »Bedstefader«. I og for sig ere disse Erindringsforestillinger sikkert korrekte; lignende Genstande have de paagældende

Personer utvivlsomt set. Men et Erindringsbillede bliver straks falskt, naar det indordnes under en i Tid urigtig Forestillingssammenhæng. Thi et afsluttet Erindringsbillede maa kun indeholde saadanne Forestillinger, som paa et fælles Tidspunkt ere blevne optagne som Indtryk. Derfor kan et Menneskes Hukommelse meget vel være godt uddannet til den ene Side og fungere slet til den anden; han kan besidde en stærk Reproduktionsevne, og Evne til i stort Omfang at aflagre Indtryk og kalde dem tilbage i intensiv Anskuelighed — og dog have en slet Erindringsevne i den særlige Forstand, at han ikke af denne Overflod med Sikkerhed kan udsondre de Forestillinger, der angaa en enkelt bestemt Fortidsoplevelse. Dette er Kendetegnet for mange fantasirige Naturer. Saa værdifuld denne suveræne Sammenbinden af forskellige ikke sammenhørende Momenter til et Hele nu end kan være særlig ved kunstneriske Produktioner, lige saa farlig er den der, hvor som i Retslivet Sammenkæden i Henseende til Tid forlanges, altsaa ved Erindringen om et paa en bestemt Tid foregaaet Faktum. Her foretages denne Sammenbinden ofte med alt for stor Lakshed og Kritikløshed; hvad tilfældigvis dukker op som et Hukommelsesbillede, der stammer uvist hvorfra, nagles straks fast til den foreliggende Sag som et til samme hørende Erindringsbillede — og Sandheden er forfalsket. Og naar denne Mangel paa Selvkritik over for de opdukkende Fantasibilleder i saa høj Grad kan mærkes selv hos dannede, videnskabelig skolede Mennesker — hvorledes gaar det mon da i Menneskehedens andre Sfærer?

Endelig maa endnu nævnes som Fejlkilde det erindrede Ekspansionstendens. Hidtil har man navnlig bemærket den i kvantitativ Henseende iøjnefaldende svækkende Indflydelse, Erindringen i Tidens Løb er underkastet: Forestillingerne blive mattere, svagere, usikrere, indholdsløse og forsvinde sluttelig. Men ogsaa det modsatte ses. Virgils *crescit eundo* gælder ikke alene om

fama, o: den fra Mund til Mund fremskridende Erindring, men ogsaa for en og samme Persons Erindring frem igennem Tiden: *memoria crescit eundo*.

Af det Hav af Indtryk, som vedblivende stormer ind paa os, redde kun faa sig til senere Tider, og kun derved, at de besidde en særlig Vægt, en særlig Evne til at vække Interesse; saaledes er allerede Udsondringen Resultatet af en Kraftprøve, en Sejr i Forestillingernes Kamp for Tilværelsen. Men den samme Vægt, ved hvilken hist og her en Forestilling skød sig frem blandt de øvrige, kan virke videre: Sejren over saa meget andet udvider dens egen Magtsfære; med hver gentagen Opdukken i Erindringen beviser den paa ny sin Kraft, der virker tilbage og bringer dens eget Indhold til at vokse.

Herhen høre de talrige urigtige Pluralisdannelser, samt de mærkværdige, gennem en Række Gentagelser fortsatte Gradstigninger, hvoraf vi før nævnte et Eksempel (Maleren gaar — med lange Skridt — med stor Hurtighed). Som andre Eksempler kan nævnes: Bolden (hos Harerne) naar op i Højde med Træet (hvad allerede er en stærk Overdrivelse), næste Gang højere end Træet. Samme Billedes Træbestand beskrives af en Forsøgsperson efterhaanden saaledes: to Træer — Birkelund — Skov. Garderobe-genstandene paa Træet til højre vokse efterhaanden saaledes: Hat og forskellige andre Ting — Hat, Paraply og forskellige andre Ting — Hatte, Paraplyer og forskellige andre Ting. Og endelig udvikler Oldingen paa det tredie Billede sig to Gange fra en Mand i ret tarvelige Klæder til en veritabel Tigger!

Ogsaa paa Udsagnets Sikkerhed kan Stigningen vise sig. Eksempel herpaa er en Dame, som 3 Gange har udtalt sig rigtig om Maleren; 4de Gang mener hun pludselig: »Maaske er der ogsaa en Kusk paa Billedet; og 5te Gang udelader hun allerede dette »maaske.«

Endelig aabenbarer Ekspansionen sig ofte i en ejendommelig Art Udstraalen paa andre Billeddele. Saaledes

nævner en Dame først det runde Bord, ved hvilket Hareforældrene opholde sig, og lader derefter det unge Par »ogsaa sidde ved et rundt Bord« (man bemærke Ordet »ogsaa«, som udtrykkelig henviser til det første Bord som Infektionskilde). Ved Bedstefader indvirker Skaalens Dampen paa Piben, som ogsaa siges at dampe, og paa samme Maade forklares den ellers ganske ubegribelige Omklædning af Bedstefader (i Eksempel 3), der i den anden Nedskrift optræder i Knæbukser, lange Strømper og Spændesko. Allerede i den første Nedskrift vare Drengens noget korte Benklæder ved en lille Stigning blevne til Knæbukser. Disse komme igen ved det andet Udsagn, men overføres nu ogsaa paa Bedstefader. (De lange Strømper og Spændeskoene ere da kun en videre Konsekvens, for at gøre Rokokobilledet fuldstændigt).

Den Rolle, som Ekspansionstendensen spiller i det virkelige Liv som Erindringsforfalskning, kan efter min Mening ikke sættes højt nok. En betydelig Del af alle Erindringsudsagn bestaar i Bedømmelser af Grader: stor eller lille, smuk eller styg, hurtig eller langsom, klog eller dum, meget eller lidt; men vi lægge kun Mærke til en saadan kvantitativ Egenskab ved, at den synes os at afvige fra Gennemsnittet. Naar vi indprente os, at Hesten er mager, mene vi, paafaldende mager, og dermed er allerede atter Tendensen angiven til i Erindringen yderligere at forstærke denne Afvigelse fra Indifferenspunktet. Vi kunne derfor sige: Vor Erindrings stadige Tilstand er Resultanten af to modsatte Strømninger, idet det gennemsnitlige og normale drages imod Forglemmelsens Nulpunkt eller uigenkaldelig absorberes af vor Hverdagstilværelses almindelige indifferente Bevidsthedstilstand, medens det afvigende, paafaldende, abnorme i sin Modstand mod at blive forglemt og opslugt stedse mere og mere fjerner sig fra Normaliteten.

Det er en trykkende Tanke, at vi for vore Gradbe-

dømmelser bære en Slags selvstændig Multiplikator i os, der har Tendens til at potensere den gode Dom til Sværmeri, den slette til blind Fordømmelse og skabe de største Virkninger af de mindste Aarsager. Ogsaa Rygtets bekendte Kæmpevækst finder sin Forklaring i hver enkelt Kolportørs Ekspansionslyster. I praktisk Henseende opfordrer denne Erkendelse til, hvor Erindringsudsagn indeholde Gradbedømmelser, aldrig ved deres Vurdering at glemme Sætningen: *crescit eundo*. — Ejendommeligt er det, at Kvinderne efter mine Undersøgelser have en særlig stor Andel i disse Ekspansionsfejl.

Fremtidssyn.

Kan der drages praktiske Konsekvenser af de angivne Resultater, eller rettere af Resultaterne af yderligere, langt mere omfattende Forsøg, forudsat at disse gaa i samme Retning? Dette fører til 2 Spørgsmaal: Er en Forbedring af Erindringsudsagn mulig? Paavirkes Vurderingen og Behandlingen af Erindringsudsagn ved de konstaterede Mangler?

ad I. Vi have set, at Erindringen ikke er en blot Forestillingsfunktion, men i langt højere Grad, end man tror, en Villies- og Villiesopdragelsessag. Og Villien virker ikke alene i det, at man maa »tænke sig om«, naar Erindringsbilledet skal kaldes frem, men ogsaa ved selve Erindringsbilledets Dannelse. I Virkeligheden har man hidtil anset en Persons Erindringsevne for en Egenskab, han ikke kan »gøre for«. Men her maa omhyggelig skelnes. Om man opfatter let eller tungt, glemmer hurtig eller sent, om man kan rumme en stor Fylde Erindringsbilleder eller kun tarvelige Fragmenter, om Erindringsbillederne ere meget anskuelige eller det modsatte — det maa man tage som Faktum. Men anderledes med det Spørgsmaal, om Erindringsbillederne indeholde flere eller færre Fejl, altsaa med Erindringstroskaben som saadan. Vel beror ogsaa den paa visse individuelle Tendenser, men

ikke paa saadanne, over for hvilke Individet selv eller en anden maa staa som passiv Betragter. Thi alle de Processer, vi erkendte som Fejlkilder, Fortolkning, Fuldstændiggørelse, Ekspansion etc., det er ganske vist ikke refleksionsmæssig overlagte »fri« Handlinger, men det er Villiesakter. Og, saa mærkelig det end lyder: de oven konstaterede Fejl bero for den største Del slet ikke paa Ufuldkommenheder ved den egentlige Hukommelse, men paa Ufuldkommenheder i Villiesevnen. Thi de ere Tegn paa en ikke tilstrækkelig stærkt udviklet Selvkontrol over for sjælelige Oplevelsers objektive Værdi og en for laks Ansvarlighedsfølelse over for Virkelighedens Alvor.

Her kan derfor blive Tale om en etisk Mnemoteknik, o: en systematisk Erindringspædagogik, som skulde have til Opgave ved Prøver som de oven skildrede at vise Mennesket paa hans egen Person, hvor bedragerisk denne harmløse Tillid til Erindringen er, hvorledes her Erindringstroskab kan fordres som virkelig Troskab, o: som etisk Dyd, og ogsaa kan opnaas ved Forsigtighed, kritisk Betænkksomhed og en stedse levende Ansvarsfølelse. Fremfor alt kan her haabes paa Skolen, hvor saadanne Opdragelsesbestræbelser endnu kunne anvendes paa modtagelige Sjæle, og hvor en Rigdom af gunstige Lejligheder til slige Forsøg frembyder sig ved Anskuelses-, Naturhistorie-, Tegne-, Historie- og Litteraturundervisningen. Kunde man ikke her tænke sig en Erindringsundervisning som Sidestykke til Anskuelsesundervisningen?

ad II. Her komme særlig Konsekvenserne for Juristerne i Betragtning. Selvfølgelig kunne ingen sikre Konsekvenser drages af det ringe Materiale, jeg her byder som første Begyndelse; vi ere nu i det højeste saa vidt, at vi kunne formulere nogle juridisk vigtige Problemer, om hvis Løsning man kan nære Haab gennem en Fortsættelse af Forsøgene. Saadanne 5 Problemer kunne her opstilles:

1. Bør der ikke anvendes større Forsigtighed ved Vidneudsagns Bedømmelse — ogsaa ved de heededede

Udsagn af moralsk fuldstændig uanfægtelige og i aandelig Henseende normale Vidner, som man hidtil har mødt med temmelig ubegrænset Tillid?

2. Kan den Fordring ikke forsvares, at man ved særlig vigtige Vidner efter Omstændighederne lod deres Erindrings karakteristiske Grad psykologisk konstatere, for saaledes at understøtte eller modificere hos Dommeren Bedømmelsen af deres Udsagn? Her maatte særlig tænkes paa Foretagelsen af eksperimentelle Stikprøver ved en psykologisk sagkyndig eller endnu bedre ved en i psykologisk Teori og Teknik grundig uddannet Jurist.

3. Bør ikke ved Meneds- og lignende Forbrydelser i højere Grad end hidtil Muligheden af en normal Erindrings-skuffelse i god Tro tages i Betragtning?

4*). Den gældende Edsaflæggelse tillader ikke en Sondring mellem de Elementer i Udsagnet, som Vidnet tør aflægge Ed paa, og dem, han ikke tør beedige, men lader hele Forklaringen blive afgivet under Ed. Vokser ikke Muligheden for falsk Ed herved i betænkelig Grad?

5**). Er ikke det i Almindelighed indtrædende, meget lange Mellemrum mellem den Begivenhed, hvorom Forklaring skal afgives, og Udsagnet selv en overmaade stærkt virkende Faktor til Forøgelse af Erindringens Fejlagthighed?

Jeg anser disse Spørgsmaal for vigtige nok, til at jeg tør rette den indtrængende Anmodning til juridiske Fagmænd ved aktivt Medarbejde at understøtte mig ved Fortsættelsen af mine Undersøgelser om Erindringstroskab. Ikke blot en Gentagelse af mine Billedforsøg var ønskelig, udstrakt paa et langt større Menneskemateriale, deriblandt ogsaa paa udannede Personer, Børn, Oldinge, Forbrydere, aandssvage — men der er endnu tænkelig utallige frugtbare Variationer af Forsøgsmetoden. Som saadanne skal jeg nævne:

*) Gælder ikke efter dansk Ret, hvor Ed'en aflægges som Slutsten.

***) Karakteristisk for Anklageprocessen.

1. Man kan i Stedet for Billeder vælge Tekst, for at studere Erindringen med Hensyn til akustisk Ordfølge og successiv, logisk Sammenhæng.

2. Man kan forsøge at fremkalde Erindringsudsagn om en Begivenhedsrække; her er Hovedvanskeligheden, at Faktum senere skal konfronteres med Udsagnet. Maaske kan man benytte kinematografiske eller mutoskopiske Fremstillinger eller Scener af et moderne Teaterstykke eller virkelige Handlinger, som foretages nøjagtig efter forud lagt Plan.

3. Man kan konstatere, hvorledes 2 paa hinanden følgende Udsagn af en Person om samme Faktum forandre sig, naar han i Mellemtiden har faaet en anden Persons Udsagn om samme Faktum at vide.

4. Man kan undersøge den Indflydelse, som Spørgsmaal i Almindelighed og en bestemt Spørgsmaalsstillen i Særdeleshed udøver paa Udsagnets Beskaffenhed.

5. Man kan studere de Forandringer, som et Rygte faar ved vedvarende Overgang fra en Person til en anden.

6. Man kan undersøge Virkningen af langt større Tidsrum mellem Iagttagelse og Erindringsudsagn.

7. Man kan konstatere, hvilken Indflydelse Udeladelsen af det primære Udsagn vil have osv. osv.